

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ЕКСКУРСІЙ (КВЕСТ-ЕКСКУРСІЙ)

НА БАЗІ МУЗЕЙНОГО ПРОСТОРУ ВІППО

**Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти
Відділ освітньої та інноваційної діяльності**

**ВИКОРИСТАННЯ
ІНТЕРАКТИВНИХ ЕКСКУРСІЙ (КВЕСТ-ЕКСКУРСІЙ)
НА БАЗІ МУЗЕЙНОГО ПРОСТОРУ ВІТТПО**

Методична розробка

**Укладач:
КАМІНСЬКА Валентина**

Луцьк, 2026

УДК 378.37.091.33

В 43

*Рекомендовано до друку вченою радою ВІППО
(протокол № 2 від 12.03.2026 року)*

Використання інтерактивних екскурсій (квест-екскурсій) на базі музейного простору ВІППО : методична розробка / уклад. В. В. Камінська. Луцьк : ВІППО, 2026. 48 с.

Рецензенти:

Поліщук Н. А., старший викладач кафедри методики та викладання шкільних предметів ;

Силіук А. М., методист відділу освітньої та інноваційної діяльності Волинського ІППО, заслужений працівник культури України

Методична розробка розкриває етапи створення інтерактивних екскурсій, їх методи, основні види та форми; акцентує увагу на виборі тематики, організаційній діяльності, принципах роботи екскурсорода, результатах та критеріях їх оцінювання. Дане видання інформує про використання інтерактивних екскурсій (квест-екскурсій) у музейному просторі ВІППО, що допоможе педагогам організовувати та створювати інтерактивні екскурсії в музеях при закладах освіти використовуючи інноваційні технології та мультимедійні засоби.

УДК 378.37.091.33

ЗМІСТ

I. Вступ	6
II. Інтерактивні методи екскурсій: види та форми (на базі Музею історії освіти Волині)	7
III. Етапи створення інтерактивних екскурсій	11
1. Вибір тематики	13
2. Створення презентації для інтерактивних екскурсій	13
3. Розробка маршрутного листа	16
IV. Принципи роботи екскурсоводів на інтерактивній екскурсії	17
V. Критерії оцінювання та результати інтерактивної екскурсії	18
Додатки	
Додаток 1. Інтерактивна квест-екскурсія «Славні українські козаки» (на базі виставкової зони ВППО «Козацька слава України»)	20
Додаток 2. Експозиційна екскурсія з елементами квесту «Українське козацтво: пазли здоров'я» (на базі виставкових зон: «Козацька слава України», «Вишитих картин 50–80 років XX століття із Волині та Полісся, предметів побуту та етнографії»)	25
Додаток 3. Експозиційна екскурсія «Пам'ять про Героїв, захисників України житиме вічно» (на основі логічно пов'язаних одна з одною експозицій: «Славні українські козаки», репродукцій картин «Славетна Волинь», «Слава Героям!»)	34
Перелік використаних та рекомендованих джерел	44

I. ВСТУП

Актуальною потребою часу є вчитель, який володіє сучасними професійними знаннями, засобами та прийомами використання потенціалу музейної педагогіки у вихованні громадянина і патріота Батьківщини, має широкий кругозір, розвинену загальнокультурну компетентність.

Згідно концепції «Нова українська школа» пізнання історико-культурної спадщини краю має вагомий вплив на формування особистості, розвиток її критичного мислення, морально-етичних, загальнолюдських цінностей та загальнокультурної компетентності, що передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших.

Тому підвищення фахового рівня педагогів щодо музейно-педагогічної діяльності є актуальним питанням у Волинському ІППО, адже Музей історії освіти, виставкові зони інституту є ключовою платформою для проведення різних видів заходів, екскурсій, майстер-класів, семінарів-практикумів, тематичних виставок, що мають можливість змінювати традиційні методи навчання.

У процесі роботи над методичною розробкою було взято до уваги інформування та удосконалення знань педагогів щодо використання інтерактивних екскурсій, віртуальних екскурсій (з посиланнями, сайт ВІППО) відповідно до вікових особливостей учнів та певної предметної тематики в онлайн-форматі. Це забезпечує вивчення недоступних об'єктів в умовах дистанційного навчання, підвищує мотивацію, спостережливість, уявлення учнівської молоді про навколишній світ.

Працюючи над укладанням змісту методичної розробки наш відділ освітньої та інноваційної діяльності ставив за мету окреслити основні види, форми та функції інтерактивних екскурсій, а також етапи їх створення, висвітлити принципи роботи екскурсоводів, презентувати розробку екскурсій з використанням квест-технології на базі музейного простору ВІППО, зокрема виставкової зони «Козацька слава України».

Варто зауважити, що використання музейного простору під час проведення інтерактивних екскурсій істотно підсилює гостроту сприйняття матеріалу, стимулює інтерес до минулого, усвідомлення сучасних важливих аспектів (особливо у період воєнного стану), а також здійснює передачу культурного, освітнього досвіду, що робить екскурсію більш цікавою і такою, що запам'ятовується.

II. ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ЕКСКУРСІЙ: ВИДИ ТА ФОРМИ (НА БАЗІ МУЗЕЮ ІСТОРІЇ ОСВІТИ ВОЛИНІ)

Відкриття музею історії освіти Волині на базі Волинського ІППО, сприяло значній активізації краєзнавчого пошуку та створенню музеїв при закладах освіти, зокрема історії освіти Турійщини, Камінь-Каширщини та Любомльщини, що мають значний потенціал для професійного становлення молодих педагогів, оволодіння ними новими знаннями щодо розвитку регіональної системи освіти, ознайомлення з перспективним педагогічним досвідом педагогів області, використанням інноваційних технологій, напрацювань музейної педагогіки в освітньому процесі.

Інтерактивність (від англ. *Interaction* – взаємодія) поняття, яке розкриває характер і ступінь взаємодії між об'єктами. В даний час терміни «інтерактивні методи роботи з відвідувачами», «інтерактивні експонати», «інтерактивні екскурсії» стали поширеними. Перевагою інтерактивних методів під час екскурсій є наявність зворотного зв'язку між екскурсоводом і аудиторією. Інтерактивні екскурсії дозволяють залучати відвідувачів до активної групової взаємодії і до «самостійного» дослідження об'єкта або об'єктів екскурсії, експонатів музею.

Процес створення інтерактивної екскурсії є трудомістким і тривалим за часом. Слід враховувати вид, форму та етапність в підготовчій роботі. Адже, цікавими для учнів є проведення динамічних, інтерактивних екскурсій, переваги яких у тому, що вчитель сам має обирати необхідний матеріал, складати маршрут, зміст, укладати «портфель екскурсовода» відповідно до поставленої мети, використовувати інноваційні ігрові технології, зокрема квест-технологію, а також навчати і долучати до цього процесу зацікавлену учнівську молодь.

Екскурсія – це цілеспрямований, наочний процес пізнання оточуючого середовища, що будується на основі продуманого використання заздалегідь відібраних об'єктів у відповідності до визначеної тематики. Екскурсії в закладі освіти можуть бути навчальними (програмовими) і позакласними (позапрограмними).

Інтерактивні мультимедійні, віртуальні екскурсії можуть використовуватись педагогами під час проведення уроків, інтегрованих курсів, виховних, науково-методичних заходів.

Інтерактивні методи екскурсій – це форми взаємодії, де учасники активно залучаються до процесу, перетворюючись із пасивних слухачів на творців знань. Вони базуються на діалозі, співпраці (учень-учень / екскурсовод) та застосуванні активних прийомів, таких як рольові ігри, дискусії, квести, «мозкові штурми» та віртуальні технології для реалізації компетентнісного підходу. Таким чином, *основними видами та формами* інтерактивних екскурсій можуть бути *театралізовані екскурсії*, де відбувається рольова гра, учасники якої переодягаються, розігрують історичні сцени або взаємодіють з «акторами-персонажами»; *екскурсія-квест (ігрова форма)*, де створення маршруту має базуватись на пошуку об'єктів, розгадуванні загадок та виконанні завдань для отримання інформації; *віртуальна екскурсія*, де прогнозується використання цифрових технологій (віртуальна реальність, панорами, зокрема сайт ВІППО, структура, відділи, Музей освіти Волині, за посиланням: <https://vippo.org.ua/index.php?pagename=museum>; сайт ВІППО, структура, відділи, відділ освітньої та інноваційної діяльності, музей, культурно-педагогічний експрес та колекція картин проєкту «Славетна Волинь») для відвідування віддалених об'єктів; *екскурсія-бесіда (діалогова форма)*, де відбувається активний обмін думками, де екскурсовод не читає лекцію, а стимулює дискусію та критичне мислення; *інтерактивні презентації / майстер-класи*, де відбувається власноручне створення сувенірів або використання сенсорних екранів, інтерактивних столів; *«мозковий штурм» або кейс-метод*, де увага акцентована на аналізі ситуацій під час екскурсії, пошуку рішень для проблемних питань.

Функції екскурсії: наукової пропаганди, інформації, організації дозвілля, формування інтересів, розширення світогляду, рекреаційна, комунікативна, освітня, виховна.

Варто трактувати, що музейний простір ВІППО є ключовою платформою для проведення екскурсій серед широкої аудиторії: методистів, науковців, слухачів курсів підвищення кваліфікації студентів, учнів.

Інтерактивні екскурсії на базі музею історії освіти Волині, виставкових зон ВІППО можуть бути наступних видів:

Експонатна – екскурсія, яка присвячена одному експонату, орієнтується на нього або групу подібних по етимології предметів, що знаходяться в музеї, його фондах (наприклад «Вишиті рушники», «Вишиті картини, предмети побуту та етнографії Волині»; фотокопія статуту Луцької братської школи, створеної в 1620 році; документи, що характеризують освіту наступних століть: грифельна дошка для учнів початкових класів, свідоцтва про закінчення школи, похвальний лист та інші документи, що представляють навчання у польських, чеських та інших школах).

Експозиційна – екскурсія, яка присвячена цілій експозиції, або декільком логічно пов'язаним одна з одною експозиціям (наприклад «Давня історія освіти Волині», «Розвиток освіти у XVI–XIX ст.», «Освіта в 1921–1939 роках»,

«Освіта в 1939–1941 роках», «Освіта після Другої світової війни», «Освіта в незалежній Україні»; «Педагоги-учасники АТО, російсько-української війни», «Слава Героям!» (про педагогів – учасників, загиблих (померлих) ветеранів АТО, ООС, російсько-української війни з 2014 року), «Волонтерська діяльність ВППО»; «Козацька слава України», репродукції картин на полотні відомих українських художників «Славетна Волинь»).

Логічні переходи в екскурсії – це встановлення зв'язків між екскурсійними об'єктами на основі ідейно-пізнавального матеріалу екскурсії. Вони з'єднують розповідь і показ у єдине ціле, додаючи екскурсії цілісність і закінченість, можуть носити, наприклад, характер узагальнення, порівняння, доповнення і таке інше.

При побудові екскурсійної програми, виходячи з експонатів і експозицій, мало розповісти про самі експонати або експозиції. Важливо сформувати уявлення слухачів про особливості історичного періоду до яких відносяться ці експонати або експозиції. Розповідь слід підкріплювати літературними, художніми виданнями, мистецькими портретами військових, фото, оригінальними експонатами, військовими тубусами та контейнерами для зберігання та транспортування наданими союзниками України від російський агресорів в 2022–2025 роках).

Наприклад, відділом освітньої та інноваційної діяльності розроблено програму віртуальної екскурсії з використанням музейного простору ВППО для педагогічних працівників.

Мета програми: професійний розвиток педагогічних працівників, керівників музеїв при закладах освіти щодо ефективного використання віртуальних екскурсій в освітньому процесі ЗЗСО, використання експозицій музею при закладах освіти у створенні віртуальних екскурсій.

Зміст програми

Тема 1. Інноваційні аспекти розвитку музейної педагогіки: використання віртуальних екскурсій в діяльності педагога (переваги та недоліки).

Аналіз інноваційних аспектів музейної педагогіки на основі напрацювань зарубіжних та українських науковців.

Нові технології, форми та методи музейно-педагогічної діяльності в контексті ціннісних орієнтирів Нової української школи.

Огляд різних видів віртуальних екскурсій, їх структури та функцій.

Тема 2. Використання віртуальних екскурсій в освітньому процесі.

Освітні можливості віртуальних екскурсій: дидактичні та методичні особливості.

Перегляд тематичних сервісів і проєктів Google, інтернет-платформ, різних об'єктів (історичних і природних пам'яток, експонатів / колекцій музеїв, пам'яток урбаністичної культури тощо) відповідно до вікових особливостей учнів та певної предметної тематики, що можуть використовуватися педагогами у професійній діяльності. Відвідування екскурсій за посиланнями

різними музеями світу. Презентація основних вимог розробки завдань та ведення щоденника віртуальних екскурсій для учнів.

Контрольні заходи. Виконання практичних завдань.

Датована – екскурсія, яка не прив'язана до експозицій і експонатам музею, але має орієнтованість на історичну дату. При побудові екскурсійної програми, важливо підібрати і оформити матеріал таким чином, щоб в ньому відображені були не тільки історичні факти, а й їх достовірність підтверджувалася експонатами або експозиціями музею («Берестечківська битва 28.06 – 10.07.1651 року», картина Володимира Жупанюка «Берестечківська битва»; «Чеська школа заснована у 1929 р.», фасад будівлі ВППО (фото, відео), де до 1939 року діяла чеська школа в Луцьку; меморіальна пам'ятна дошка її відкриття (2 березня 2019 р.) приурочене до 100-річчя здобуття незалежності Чеською Республікою та пам'яті про існування чеського навчального закладу в теперішньому приміщенні Волинського ІІПО; репринтне видання книги «Česká matice školská» (Чеська загальноосвітня школа), здійснене у 2008 році видавництвом «Твердиня» міста Луцька, де вміщено спогади найстарших членів чеської громади, зокрема й колишньої учениці школи Анни Францівни Стрелкової-Гофманової).

За формою інтерактивна екскурсія може бути:

Єдина – екскурсія, яка готується і проводиться як самостійний захід.

Цикл екскурсій – в процесі підготовки матеріал має розподілятися на кілька логічно взаємопов'язаних між собою заходів.

Бесіда – екскурсія-бесіда – це форма роботи в музеї, коли основним завданням є, не так навчити, скільки пробудити інтерес, допитливість.

Цикл бесід – це кілька взаємозалежних бесід на одну тему.

Формою проведення різних видів екскурсій є: прогулянка; урок-екскурсія; урок поза класом; експедиція; бесіда в туристичному поході, дорожня екскурсійна інформація; оглядова багатопланова екскурсія; тематична екскурсія.

Актуальним є те, що основу екскурсійного показу мають відображати оригінальні матеріали, музейні раритети. Якісно розкрити зміст експозиції допомагає вивчення екскурсоводом фондів музею, матеріалів, що не подані в експозиції, але про які варто розповісти під час екскурсії. Критерієм відбору експонатів слугує їхня важливість у розкритті підтем і окремих питань. Особлива увага приділяється експонату, з якого починається екскурсія, що має зосередити увагу екскурсантів, зацікавити їх. Потрібно продумати, настільки докладно треба розповідати про певні експонати, використовуючи наукові роботи, архівні документи, мемуарну та художню літературу. Екскурсія може бути доповнена цитатами, уривками з художніх творів для більшої образності виступу, але не бути перенасиченою ними. Тому важливим для педагога є володіння методикою створення та проведення екскурсії, алгоритмом побудови екскурсійного маршруту.

III. Етапи створення інтерактивних екскурсій

Схема всіх екскурсій, незалежно від теми, виду і форми проведення, однакова: вступ, основна частина, висновок. Вступ, як правило, складається з двох частин: організаційної (знайомство з екскурсійною групою і інструктаж екскурсантів про правила безпеки в дорозі і поведінки на маршруті); інформаційної (коротке повідомлення про тему, протяжність і тривалість маршруту, час відправлення і прибуття назад, санітарних зупинок і місці закінчення екскурсії). Основна частина будується на конкретних екскурсійних об'єктах, поєднанні показу і розповіді. Її зміст складається з декількох підтем, які повинні бути розкриті на об'єктах і об'єднані темою. Кількість підтем екскурсії може складати від 5 до 12. Висновок, як і вступ, не пов'язаний з екскурсійними об'єктами. Він повинен займати 5–7 хвилин і складатися з двох частин. Перша – підсумок основного змісту екскурсії. Друга – інформація про інші екскурсії, які можуть розширити і поглибити дану тему. Технологічними інструментами, які дозволяють забезпечити реалізацію відповідних потреб і вимог до екскурсійного обслуговування є прийоми проведення екскурсії:

- логічні прийоми: аналіз, порівняння, синтез, абстрагування, узагальнення;
- прийоми показу – попередній огляд, панорамний показ, візуальний аналіз, реконструкція, локалізація подій;
- розповідь – екскурсійна довідка, опис, характеристика об'єкта, пояснення, репортаж, коментування, цитування, літературний монтаж.

Прийоми проведення екскурсії можна схарактеризувати наступним чином: прийом реконструкції полягає у відтворенні події чи історичної епохи шляхом образної розповіді; прийом локалізації подій – одним з основних методичних прийомів, що найбільш повно відображає сутність екскурсії, зв'язок між відомими екскурсанту подіями, фактами, визначеною місцевістю, конкретним об'єктом. Ефективність прийому локалізації залежить від масштабу й історичного значення подій, а також від рівня знань, культурного кругозору екскурсантів. Він може бути застосований тільки за умови знайомства екскурсантів з фактами, про які розповідає екскурсовод. Прийом локалізації подій має особливо сильний емоційний вплив, що одержав відображення в спеціальному екскурсійному терміні «влада місця». Дієвість цього прийому підсилює ефект несподіванки, раптовість появи. Прийом порівняння полягає в зіставленні різних ознак того самого об'єкта чи різних об'єктів між собою. Порівняння можна проводити як за подібністю, так і за контрастом.

Цей прийом широко використовується для того, щоб підкреслити величину об'єкта, його висоту, його значення та інше. Прийом панорамного показу дає можливість екскурсантам спостерігати вид місцевості. Для панорамного показу можуть бути використані башти, дзвіниці, кріпосні стіни, мости і інші високі точки, звідки відкривається панорама міста, поля битви, долини, річки. Для активізації сприйняття екскурсантами широкої картини, що відкривається перед ними, необхідно в спостережуваній панорамі виявити композиційний центр і звернути на нього увагу групи. Інша особливість панорамного показу полягає в тому, що у поле зору екскурсантів потрапляє багато об'єктів. Екскурсивод повинен показати ті об'єкти, які розкривають тему. Прийом літературного монтажу полягає в підборі різних частин літературних творів одного чи декількох авторів в одне художньо-значиме, ціле з метою дати більш яскраву образну характеристику екскурсійному об'єкту, подіям, що з ним пов'язані. Прийом літературного монтажу збагачує розповідь екскурсивода, додає йому образність і емоційність. Він дозволяє драматизувати розповідь екскурсивода, ввести в екскурсію діалог. Прийом літературного монтажу найчастіше застосовується в екскурсіях на літературні теми. Однак, як показує практика, він може бути ефективним і в інших екскурсіях. **Цитування в екскурсії** – відтворення уривків з літературних творів, спогадів, документів і інших джерел, широко застосовується в екскурсіях. Цитата повинна бути короткою збуджувати інтерес слухачів до теми, допомагати довести та аргументувати певне твердження, ілюструвати та супроводжувати думки екскурсивода, акцентувати увагу екскурсантів на потрібному підтексті, колориті епохи, накопиченому людством багатому арсеналі фактів і думок. Не слід зловживати цитатами під час екскурсії.

Інтерактивна екскурсія – це пошук нових підходів до організації роботи із музейною аудиторією, нових форм і методів роботи. Практичний досвід засвідчує, що найбільш дієвим у зацікавленні аудиторії музейною експозицією, забезпечення змістовного і цікавого дозвілля є продумане поєднання теорії і практики через проведення інтерактивної екскурсії. Адже, на відмінну, від екскурсії-лекції, інтерактивна екскурсія покликана оживити музейну експозицію, спонукати відвідувачів по-новому подивитись на експонати у вітринах, створюючи середовище культурної комунікації, яке активізує свідомість, почуття, фантазію, уяву, творчу активність, вольові якості особистості. Досягти цього можна за умови врахування віку, захоплень, потреб, очікувань школярів, тобто цілеспрямованої роботи з кожною аудиторією.

Визначальними характеристиками інтерактивної екскурсії є:

- активна робота екскурсивода з аудиторією;
- взаємодія, де всі відвідувачі є рівноправними, рівнозначними суб'єктами, які спільно виконують практичні завдання, дають відповіді на запитання та обговорюють їх, обмінюються думками, емоціями, оцінюють власні дії та дії колег, рефлексія;

– рух, переміщення школярів, гостей музею по експозиції, від однієї інтерактивної зони до іншої;

– використання різних груп методів, ігрових завдань, вибір яких залежить від психологічних властивостей дітей певного віку.

При розробці екскурсії-мандрівки слід врахувати психологічні властивості дітей, їх підвищену емоційність, рухливість, нестійкість уваги.

Основним завданням у всьому підготовчому процесі, для створення інтерактивної екскурсії, є підбір матеріалу. Саме від того яка тема екскурсії буде вибрана, будуть залежати подальші кроки, а саме – створення маршрутних листів і допоміжних завдань до екскурсії. Кожна екскурсія повинна мати свою чітко визначену мету і тему, яка є предметом показу і розповіді. Показ – це спостереження об'єкта під керівництвом спеціаліста (екскурсовода). При звичайному огляді, як правило, сприймаються тільки зовнішній вигляд об'єкта. При показі його екскурсоводом не тільки спостерігається об'єкт, а й відбувається його аналіз. Під час показу екскурсовод допомагає екскурсантам установити зоровий зв'язок між об'єктами, музейними предметами, умовами і обставинами їх створення. Розповідь – це усне доповнення до неznаного або вже частково знаного наукового матеріалу. Правильне поєднання показу і розповіді дає можливість екскурсоводу досягти високої ефективності екскурсії. Передумовою якісного проведення екскурсії є детальне ознайомлення з об'єктами, музейною експозицією.

1. Вибір тематики

Вибираючи тему для проведення інтерактивної екскурсії логічно опиратися до вікової категорії відвідувачів даної екскурсії. Як правило, екскурсії складаються для вікових категорій 1–4 класів, 5–8 класів, 9–11 класів, студентів та дорослих. Для учнів шкіл матеріал повинен бути доступним, простим у сприйнятті, а для студентів та дорослих більш навантажений навчальним та історично-інформаційним матеріалом. Інтерактивна екскурсія повинна стати поштовхом до самостійної пошуково-дослідницької роботи відвідувачів. Визначившись з темою і з віковою категорією аудиторії потрібно спеціально для них розробити презентацію, завдання і маршрутний лист.

2. Створення презентації для інтерактивних екскурсій

Для створення і проведення інтерактивної екскурсії бажано користуватися презентаціями. У цього технічного виду навчання є маса переваг: яскравість, можливість у великому форматі показувати фотографії, підкреслювати музичним супроводом найбільш вигідні емоційно-логічні частини або окремі моменти заходу. Існують наступні поради при створенні екскурсійної презентації:

Вибір фону – повинен бути однотонним, бажано пастельних тонів, або чітко відповідати тематиці інтерактивної екскурсії. Потрібно уникати дрібного візерунка на тлі, так як він буде сильно рябіти в очах, коли на нього будуть

дивитися на відстані. Не слід брати «кислотні» кольори – вони сильно стомлюють очі.

Екран – при виведенні на екран, фарби бліднуть, тому кольори повинні бути більш насиченими. Уважно ставтеся до якості обраних фотографій для демонстрації під час інтерактивної екскурсії. У форматі монітора вони можуть виглядати добре, але при виведенні їх на екран можуть «розпливатися» і сенс показу буде втрачено. Бажаний формат фото JPG, PNG, роздільна здатність 1920x1080 пікселів.

Шрифти – вони повинні бути чіткими, однієї товщини і конфігурації, одного кольору і одного вирівнювання на всіх слайдах. При таких умовах презентація буде здаватися однорідною і добре сприймається. Можна допустити змінити конфігурацію слайда в разі, якщо необхідно цими змінами підкреслити смислове навантаження слайда.

Відео та звуковий ряд – ці компоненти повинні бути присутніми в презентації, але музичний файл не повинен розтягуватися на всю презентацію, інакше він буде сильно заважати сприйняттю. Відеофрагмент, форматом MP4, повинен мати високе розширення для великого екрану, аудіо супровід (формат MP3) має також бути якісний.

Анімація і переходи – це намагання менше додавати анімаційних вставок. Так як вони можуть перевантажити слайд, і його інформаційна частина втратить сенс. Переходи між слайдами плотрібно робити однаковими, це також додасть презентації однорідність.

І найголовніше, не потрібно намагатися втиснути в маленький слайд великий обсяг тексту і фотографій. Презентація – це візуальний ряд, який демонструється як допоміжна наочність, а не основний підручник або документ.

Отже, кожна інтерактивна екскурсія повинна мати свою чітко визначену мету і тему, яка є предметом показу і розповіді.

Мета екскурсії – це те, заради чого вона проводиться.

Тема екскурсії – це короткий, концентрований виклад основного змісту екскурсії. Вона є стержнем, що поєднує всі об'єкти екскурсії в єдине ціле. Підбір і вивчення різних джерел (музейних, літературних, статистичних) проводиться так, щоб вони більш повно розкривали тему екскурсії. Розробляється екскурсійний маршрут.

Цікавими для учнів є проведення інтерактивних екскурсій з використанням елементів квест-технології, одним із видів яких є екскурсія-мандрівка.

Екскурсія-мандрівка проводиться за чітким маршрутом. Рух та напрям учасників позначається спеціальними позначками. Шлях екскурсантів поділено на оснащення необхідним обладнанням та матеріалами інтерактивні зони, де учасники виконують запропоновані завдання. Таким чином, екскурсовод у процесі інтерактивної екскурсії намагається активно включити відвідувачів

в експозиційний простір за допомогою завдань, запитань, створення нового продукту. Ці практичні заняття допомагають закріпити теоретичні знання, отриманні на уроці чи з розповіді екскурсовода та дають можливість учасникам екскурсії самостійно провести певні експерименти з теми. Будь-яке запропоноване під час екскурсії творче завдання допускає допомогу один одному, поради та невеликі підказки. Зазвичай допомагає організувати творчу роботу в інтерактивних зонах помічник екскурсовода. Саме така взаємодія наочних, словесних та практичних методів створює умови для ефективної роботи з музейною аудиторією, перетворює пасивних споглядачів музейної експозиції в активних учасників музейного дійства, згуртовану команду. Як винагороду за пройдений шлях, учасники отримують подарунок – це може бути майстер-клас, невеличкі тематичні сувеніри (значки, наклейки, блокноти), безкоштовну екскурсію містом тощо. Екскурсію умовно можна поділити на кілька етапів, що тісно пов'язані із розміщенням експозиції та її розділами. Важливе значення в роботі музею із школярами має диференційований підхід до музейної аудиторії. Екскурсію необхідно готувати з врахуванням вікових категорій учнів та їх інтелектуального розвитку. Для учнів початкових класів екскурсія в музеї повинна складати 15–20 хвилин, для учнів 4–7 класів – 30–40 хвилин, для старшокласників – 45–60 хвилин. Кількість експонатів для дітей молодшого віку не повинна перевищувати 5–10, для учнів 4–5 класів – 20 предметів. Час зупинки біля вітрини або експонату не повинна перевищувати 1–1,5 хв.

При підготовці до проведення екскурсії екскурсовод комплектує **«портфель екскурсовода»** – комплект наочних експонатів, які мають історичну цінність і будуть використані протягом екскурсії. Це можуть бути: малюнки або фотографії зруйнованих будівель, панорами місцевості в минулому, портрети й фотографії людей, які мають відношення до теми екскурсії, копії документів, рукописів, географічні карти, креслення, схеми тощо. До кожного експоната «портфеля екскурсовода» додається (або закріплюється до зворотного боку) анотація. Кількість таких експонатів має бути невеликою, щоб їх демонстрація не розсіювала увагу екскурсантів і не відволікала від подальшого перегляду експозиції. Для зручності наявний у «портфелі» матеріал доцільно пронумерувати.

Створюючи екскурсії та заняття в музеях при закладах освіти, екскурсоводи мають спиратися на знання в області вікової категорії відвідувачів, активно звертатися до життєвого досвіду дітей, учнівської молоді. Даний захід має супроводжуватися наявністю необхідної техніки, яку до екскурсії варто перевірити на сумісність і технічну справність. Необхідними технічними засобами будуть: ноутбук, проєктор, екран, звукові 12 колонок, фото і відео, адже пам'ять про проведений захід у вигляді знімків знадобляться для збереження та створення звітів.

3. Розробка маршрутного листа

Екскурсійний маршрут – це своєрідна канва, на основі якої розробляється весь зміст екскурсії.

Маршрут екскурсії не завжди збігається з маршрутом огляду експозиції. Однією з головних рис музейної екскурсії є насиченість експозиції матеріалом на «компактному маршруті», що враховується при тривалості екскурсії: 40–45 хв для відвідувачів молодшого і середнього шкільного віку, для дорослих 90 хв – 2 год. При аналізі пам'яток найчастіше користуються такими методичними прийомами як порівняння і реконструкція, опису об'єкта, цитування документів.

Маршрутний лист – це своєрідний путівник, який не тільки вказує «дорогу» а й містить питання і завдання, а також підказує способи дослідження об'єктів, шляхи пошуку інформації. Лист представляє собою алгоритм дій екскурсантів. Вони рухаються по певному маршруту, при цьому виконують різні завдання. Сам лист повинен бути компактным і зручним для зберігання та тривалого використання.

Маршрутний лист розглядають саме як «замінник» екскурсовода, стимулятор самостійного освоєння музейного простору, що забезпечує «свободу дій» в музейному середовищі.

Перевагами маршрутних листів є те, що вони:

- направляють на пошук інформації, тим самим є засобом активізації діяльності, пробудження інтересу учнів;
- як носії додаткової інформації які дозволяють доповнювати, розширювати і поглиблювати уже засвоєний матеріал;
- основою різноманітної діяльності учнів.

Цей лист не повинен містити багато завдань або складних питань.

У маршрутному листі обов'язково вказується:

- об'єкти, які мають дослідити (можливо в певній послідовності);
- порядок дій учнів під час обстеження певних об'єктів;
- питання, які дозволяють сконцентрувати увагу учнів;
- питання повинні носити відкритий характер.

Умови роботи за маршрутним листом:

1. Учасники діляться на кілька груп (дві групи) по 7–8 чоловік.
2. Метод жереба кожна група витягує картку з завданнями маршрутного листа.
3. Кожна команда вибирає собі командира.

Сучасні маршрутні листи (як на паперовому, так і електронному носії) залежно від теми, змісту та формою подання матеріалів, обсягом можуть бути дуже різноманітні.

IV. Принципи роботи екскурсоводів на інтерактивній екскурсії

Екскурсовод це той, хто любить музеї, вміє цікаво розповідати, прагне до нових знань. Підготовка і проведення екскурсії в музеї – не проста справа. Воно вимагає наполегливості, великих знань, спеціальних навичок.

Позначивши основні компоненти інтерактивної екскурсії, ми базуємося на основних принципах роботи екскурсовода на даній екскурсії:

1. Пам'ятати що інтерактивна екскурсія – не лекція, а спільна робота.
2. Кожен учасник має право на власну думку.
3. Сказане на екскурсії – інформація для дослідницької діяльності.
4. Екскурсовод має показати високий професіоналізм, добре знання матеріалу.
5. Володіти мовною культурою і володіти термінологією.
6. Виявляти комунікативні вміння, дотримуючись педагогічного такту.
7. Провокувати інтерес, торкаючись значущих проблем.
8. Зацікавити відвідувачів і забезпечити дружню атмосферу, засновану на взаємній довірі
9. Підкреслювати освітні, а не змагальні мети.
10. Стимулювати дослідницьку роботу.
11. Заздалегідь підготувати питання і завдання маршрутного листа відповідно до віку екскурсантів.
12. Стежити за тим, щоб об'єктом критики була думка, а не учасник.
13. Проаналізувати проведене заняття, підкреслити важливість різноманітних позицій.
14. Підвести підсумки, подякувати учасникам за активну роботу.

Екскурсовод не повинен:

1. Допускати розгляд за рамки обговорюваної проблеми.
2. Залишати без уваги хоча б одне невірне судження.
3. Поспішати самому відповідати на питання та намагатися переадресувати їх аудиторії.

V. Критерії оцінювання та результати інтерактивної екскурсії

Інтерактивні квест-екскурсії в музеях освіти, краєзнавчих чи шкільних музеях перетворюють традиційний огляд на активну гру, захопливу пригоду, де учні стають дослідниками. Це ефективне середовище, що мотивує до навчання, дозволяє закріпити знання з певних предметів, а також розвиває уяву та вміння працювати в команді через вирішення загадок. Участь в інтелектуальних змаганнях для школярів буде для них цікавою, пізнавальною та корисною.

Ключові особливості інтерактивних квестів:

- **активна участь** (відвідувачі не просто слухають, а шукають експонати, розгадують таємниці виконують завдання);
- **тематичність** (квести можуть бути присвячені історії школи, видатним педагогам, або ж поєднувати різні предмети, інше;
- **освітній ефект** (квест-екскурсії допомагають краще зрозуміти матеріал, розвивають критичне мислення та дозволяють побачити взаємозв'язок між вивченими законами та реальним життям);
- **структура** (включає введення, основний етап (виконання завдань квесту), підбиття підсумків та закріплення матеріалу).

Критерії оцінювання інтерактивних екскурсій (квест) науковці то дослідники висвітлюють наступним чином, зокрема Берні Додж рекомендує використовувати від 4 до 8 критеріїв, які можуть включати оцінку: дослідної та творчої роботи, якості аргументації, оригінальності роботи, навичок роботи в мікрогрупі, усного виступу, мультимедійної презентації, письмового тексту тощо.

Критерії оцінювання проходження квесту (за Л. Д. Желєзняк) включають розділи для оцінювання: **середній, достатній, високий**, що передбачає **розуміння завдання** (достатній – включаються як матеріали, що мають безпосереднє відношення до теми, так і матеріали, що не мають відношення до неї; використовується обмежена кількість джерел); **виконання завдання** (високий – оцінюються роботи різних періодів; висновки аргументовані; усі матеріали мають безпосереднє відношення до теми; джерела цитуються правильно; використовується інформація з достовірних джерел); **результат роботи** (достатній – точність і структурованість інформації; привабливе оформлення роботи. Недостатньо виражена власна позиція, оцінка інформації); **творчий підхід** (високий – представлені різні підходи до вирішення проблеми.

Робота відрізняється яскравою індивідуальністю і виражає точку зору мікрогруп).

Дуже важливою для освітян є також інформація про **критерії оцінювання екскурсій** на основі Всеукраїнського конкурсу музеїв при закладах освіти «Край, в якому я живу», зокрема напряду «Музей історії освіти», а саме:

- повнота розкриття змісту екскурсії;
- творчі поєднання показу і розповіді;
- рівень володіння матеріалами усієї експозиції;
- майстерність екскурсовода: вміння чітко, логічно, послідовно презентувати музейну колекцію;
- культура мовлення: володіння літературною мовою та мовними засобами, образність, вдале використання цитат, епітетів, порівнянь тощо;
- вміння спілкуватися з відвідувачами;
- оцінювання робіт різних періодів;
- висновки аргументовані;
- усі матеріали мають безпосереднє відношення до теми;
- джерела цитуються правильно;
- використовується інформація з достовірних джерел.

Результатами будь-якої інтерактивної екскурсії має стати досягнення поставлених цілей і завдань самої екскурсії. Відвідувачі повинні не просто послухати або взяти участь у бесіді, вони повинні взяти активну участь у проведенні та обговоренні екскурсії, працювати з маршрутним листом і отримати саме ті знання, які є можливість отримати на даній екскурсії.

В кінці екскурсії активні учасники відзначаються сувенірами, пам'ятними подарунками.

Висновок. Потрібно реалізовувати принципи сучасної педагогічної діяльності на основі інтерактивних екскурсій: компетентнісного підходу, пізнавальної, творчої діяльності, а також використанні якісних завдань, ігрових технологій, інтернет-платформ, різних об'єктів (історичних і природних пам'яток, експонатів / колекцій музеїв, пам'яток урбаністичної культури тощо) відповідно до вікових особливостей учнів та певної предметної тематики.

Інтерактивна квест-екскурсія «Славні українські козаки» (на базі виставкової зони ВІППО «Козацька слава України»)

Музейно-освітній простір Волинського ІППО гостинно зустрічає, приймає усіх, хто розуміє високе покликання вчителя в суспільстві, хоче познайомитись з розвитком шкільництва на Волині, цінними матеріалами про золотий фонд освітянської ниви Волині – заслужених вчителів України, видатними особистостями краю.

Інтерактивна екскурсія «Славні українські козаки» анонсує портрети козацьких гетьманів, їх життя та діяльність, козацькі традиції, складові здорового способу життя козаків, побуту, представляє козацькі реліквії, побутові речі, зброю. Під час екскурсії використовуються ігрові технології, зокрема квест-технологія, проходження освітнього квесту «Славні українські козаки».

Виставкова зона «Козацька слава України» у ВІППО

Підготовка до квест-екскурсії передбачає:

► **МЕТУ КВЕСТУ:** патріотичне виховання; формування бажання вивчати історичне минуле свого народу, його культуру, працю, звичаї; виховання в дітей інтересу до української народної спадщини, зокрема до історії козацтва, формування навичок працювати у команді.

► **РОЗРОБИТИ ЗАВДАННЯ, ДАТИ ПОПЕРЕДНІ ЗАВДАННЯ УЧАСНИКАМ КВЕСТУ (ПРИДУМАТИ НАЗВИ ДЛЯ КОМАНД, ГАСЛА).**

► **ОБЛАШТУВАТИ «СТАНЦІЇ», КІЛЬКІСТЬ ЯКИХ МАЄ ПЕРЕВИЩУВАТИ КІЛЬКІСТЬ КОМАНД.**

► **ЗІБРАТИ ІНВЕНТАР, РЕКВІЗИТИ, ПРИЗИ.**

► **ВИЗНАЧИТИ ПРАВИЛА.**

► **РОЗРОБИТИ МАРШРУТНІ ЛИСТИ ДЛЯ КОМАНД ТА КООРДИНАТОРІВ КВЕСТУ НА СТАНЦІЯХ.**

► **РОЗРОБИТИ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ.**

Текст екскурсії з використанням інноваційних ігрових технологій, елементів квест-технології

ЗАВДАННЯ ДЛЯ КОМАНД

Продовжити прислів'я або приказку про козаків

(Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал, кожна команда отримує по 3 прислів'я.)

Козача потилиця панам-ляхам ... (не хилиться).

То не козак, що не думає ... (отаманом бути).

Козацькому роду ... (нема переводу).

Терпи, козаче, (отаманом будеш).

То не козак, що (боїться собак).

Береженого Бог береже, а ... (козака – шабля).

Вольному – Воля, скаженому – круча, ... (спасенному – рай).

Козак без коня, що воїн ... (без пістоля).

Козак дружбу знає: в біді коня ... (не покидає).

Наш Луг – Батько, а Січ – Мати – от де ... (треба помирати).

Не журися, козаче, нехай ... (ворог плаче!)

Хліб та вода – то ... (козацька їда).

ЗАПИТАННЯ для лідерів команд

Поясніть значення козацьких назв:

Козак (вершник, вільна людина).

Булава (символ влади кошового отамана).

Гетьман (старший, головний, «кошовий отаман»).

Джура (помічник козака, молодший воїн).

Чайка (козацький човен завдовжки 20 м, в який сідало від 50 до 70 козаків).

Оселедець (зачіска козака).

СТАНЦІЯ «ІСТОРИЧНІ ВІКТОРИНИ»

ЗАПИТАННЯ

1. Автор першої української конституції (Пилип Орлик).
2. Центральний орган управління Січі (Кіш).
3. Як звали першого козацького гетьмана (Дмитро Вишневецький).
4. Останній гетьман Запорізької Січі (Кирило Розумовський).
5. Скільки куренів було на Січі (38).
6. Яке церковне свято козаки вважають своїм, дата святкування (Покрова, 1 жовтня).
7. Кого вважали козаки батьком, матір'ю, дружиною та товаришем (батько – степ, мати – Січ, дружина – шабля, товариш – кінь).
8. Народний співець, оспівувач подвигів козаків (Кобзар).
9. Козацьке чотирикутне укріплення зі скріплених возів (табір).
10. Найвідоміша козацька страва (куліш).
11. Найвідоміший козацький танок (гопак).
12. Перша козацька фортеця, зведена на острові (Мала Хортиця).
13. Хто наказав руйнувати Січ (російська цариця Катерина II).

СТАНЦІЯ «КОЗАЦЬКІ ПРИЗВИЩА»

Від природи справжні українці вирізнялися хистом майстерно розповідати, вміли підмічати смішні сторони в інших і зображувати їх у жартівливому, але ні для кого не образливому тоні. Як зазначалося в одній з книг «Звичаї у запорожців дивні, вчинки хитрі, а мова й вигадки гострі й більше на насміх схожі». Цією рисою вдачі запорозьких козаків почасти пояснюються й ті дивацькі прізвиська, якими вони наділяли своїх новачків. Часто їх козакам давала громада. Наприклад: той, хто спалив курінь – Палій, хто розкладав вогонь над водою – Паливода, той, хто варив кашу – Кашовар тощо. Так само виникли прізвиська Горбач, Малюта, Череп, Слизький. Завдання: Скласти списки новоприбулих козаків, згадавши якнайбільше козацьких прізвищ.

Для цього у всіх учасників є 1 хвилина (1 прізвисьце – 1 бал). Приклади прізвиськ: Півторакожуха, Тягнирядно, Рябошапка, Рябокінь, Жовтобрюх, Непийпиво, Нетудихата, Лупиніс, Загубиколесо, Задержхвіст, Губишапка, Махия (маленький на зріст), Малюта(здоровань), Святоша(шибеник), Доброволя(лінивий), Черепаха(вайлуватий), Палій(той, хто спалив курінь), Корж(схожий з перепічкою), Головатий, Чуб, Зуб, Носань, Сторчак, Слинко, Скупий, Солодкий, Нещадний, Орлик, Сивокінь, Смалений, Чобіт, Халява, Сірко, Жовтяниця.

СТАНЦІЯ «ВІРЮ – НЕ ВІРЮ»

На цій станції зачитується коротка інформація, а учасники повинні відповісти лише одним словом «вірю» або «не вірю» (10 балів).

1. Козаки не мали права одружуватись (не вірю, запорозьке військо ділилося на січових і тих, хто жив у зимівниках. Січовики були люди

безшлюбні, а зимівники мали сім'ю, займалися господарством, а усі разом вони складали одне військо).

2. До українських козацьких загонів міг приєднатися чоловік будь-якої національності і роду-племені, прийнявши козацькі звичаї та перейшовши в православну віру (вірю).

3. Число козаків у курені складало 200 чоловік (не вірю, у різні часи було різним – від кількох десятків до сотні).

4. На козацьких чайках, крім веслярів могли розміститися 50–70 озброєних козаків та 2–4 невеликі гармати, порох, свинець, ядра, харчові продукти (вірю).

5. Дмитро Байда-Вишневецький був завзятим воїном і великим полководцем. Одну з перемог над ворогом він здобув навіть жодного разу не змахнувши шаблею! (вірю).

6. Вантажні вітрильні судна прибережного плавання козаки називали дубами (дуб) (вірю).

7. Військо Запорозьке зазвичай поділялося на 38 куренів (частин війська) (вірю).

8. Іван Підкова отримав таке прізвище тому, що вмів кувати підкови для коней (не вірю, мав рідкісну фізичну силу: запросто міг розгинати підкови).

9. Військова старшина – кошовий отаман, суддя, писар, осавул – мали окреме від простих козаків житло (не вірю, вони обідали й спали у своїх куренях разом з простими козаками).

10. Козацький табір з возів був не тільки неприступною фортецею в обороні, але й засобом пересування війська й атаки (вірю).

11. Найважливіші козацькі клейноди це – корогва, бунчук, пірнач, литаври, печатка (вірю).

12. Старі козаки, які відчували свою неміч, залишали Січ і відправлялися до монастирів доживати свого віку. По дорозі туди вони частували усіх, кого зустрічали на своєму шляху. Люди так і прозвали їх – «пригощальники» (не вірю, їх називали «прощальники»).

13. Усього козацька армія нараховувала близько 20 000 козаків (вірю).

СТАНЦІЯ «ГОНКА ЗА ЛІДЕРОМ»

За 1 хвилину дати якнайбільше правильних відповідей на запитання (одна правильна відповідь – 1 бал).

8–11 класи

1. Як називалися судна, на яких плавали запорозькі козаки? (Чайки)
2. Острів, на якому була розташована Запорозька Січ. (Хортиця)
3. Яку назву мала зачіска козаків? (Оселедець)
4. Якого кольору був стяг у Запорізькій Січі? (Малиновий)
5. Козацький бойовий танець. (Гопак)
6. Палиця з кулястим потовщенням, знак гетьманської влади. (Булава)
7. Виборний ватажок козацького війська. (Гетьман)

8. Юний зброєносець у козацької старшини. (Джура)
9. Місце перебування запорізьких козаків, теж саме, що Січ. (Кіш)
10. Вождь, отаман козаків на Запорозькій Січі. (Кошовий)
11. Офіцерський чин у козацких військах. (Осавул)
12. Керівник козацького війська. (Отаман).
13. Шкіряна сумка або футляр для лука і стріл. (Сагайдак)
14. Особа, що охороняла прапор або корогву війська. (Хорунжий)
15. Особа, яка завідувала усіма письмовими справами запорозького війська. (Писар)
16. Напівофіційна назва території Лівобережної України 17-18 століття під владою гетьмана. (Гетьманщина)
17. Безтурботна людина, яка весело любить проводити час, прізвисько одного з козацьких гетьманів. (Байда)
18. Невелика легка тимчасова будівля, у якій жили козаки. (Курінь)
19. Один із найвищих військових чинів козацтва, який мала особа, що охороняла бунчук. (Бунчужний)
20. Висока споруда, за допомогою якої козаки мали змогу спостерігати за ворогом і передавали сигнали. (Вежа)
21. Згідно Конституції Пилипа Орлика, саме на ці українські свята відбуваються козацькі генеральні ради. (Різдво, Великдень, Покрова)
22. Відсутність у козака страху перед небезпекою, невідомим. (Відвага)
23. Скільки битв, що передували Переяславській раді, очолив Богдан Хмельницький? (1648 р. – під урочищем Жовті Води, під Корсунем, під Пилявцями, 1651 р. – битва під Берестечком, 1652 р. – битва під Батогом, 1653 р. – Жванецька битва)
24. Назвіть ім'я відомого українського поета, який у своїх творах оспівав козацьких ватажків. (Т. Г. Шевченко «Іван Підкова», «Гайдамаки» та інше.)

Висновки. Сучасна музейна педагогіка розвивається в руслі проблем музейної комунікації, передбачає, що освіта та виховання школярів повинні здійснюватися на музейному матеріалі із застосуванням інноваційних, новітніх інформаційних технологій, віртуального музейного простору, що дозволяє забезпечити значне підвищення рівня використання наочності на уроці; детальне пояснення матеріалу або розгляд лише базових питань теми залежно від підготовленості учнів; коригування темпу й об'єму навчального матеріалу; зростання продуктивності уроку; встановлення міжпредметних зв'язків.

Експозиційна екскурсія з елементами квесту
«Українське козацтво: пазли здоров'я»
*(на базі виставкових зон: «Козацька слава України»,
«Вишитих картин 50–80 років ХХ століття із Волині та Полісся,
предметів побуту та етнографії»)*

Для учнівської молоді також можна використовувати екскурсію з елементами квесту на тему «Українське козацтво: пазли здоров'я». Презентувавши мету, назви станцій, завдання, правила, критерії оцінювання, певний інформаційний матеріал: цитати науковців, основні принципи здорового способу життя козаків, заповіді козаків, запропонувати виконання певних вправ до відповідної інформації.

* **ВИЗНАЧИТИ ТЕМУ** (“Українське козацтво: пазли здоров'я”)

* **МЕТУ КВЕСТУ:** патріотичне виховання; формування бажання вивчати історичне минуле свого народу, його культуру, працю, звичаї; виховання в дітей інтересу до української народної спадщини, зокрема до історії козацтва, виховання прагнення вести здоровий спосіб життя та усвідомлення цінності бути здоровим, формування навичок працювати у команді.

* **РОЗРОБИТИ ЗАВДАННЯ, ДАТИ ПОПЕРЕДНІ ЗАВДАННЯ** УЧАСНИКАМ КВЕСТУ (ПРИДУМАТИ НАЗВИ ДЛЯ КОМАНД, ГАСЛА)

* **ОБЛАШТУВАТИ “СТАНЦІЇ”, КІЛЬКІСТЬ ЯКИХ МАЄ** ПЕРЕВИЩУВАТИ КІЛЬКІСТЬ КОМАНД

* **ЗІБРАТИ ІНВЕНТАР, РЕКВІЗИТИ, ПРИЗИ**

* **ВИЗНАЧИТИ ПРАВИЛА**

* **РОЗРОБИТИ МАРШРУТНІ ЛИСТИ ДЛЯ КОМАНД ТА** КООРДИНАТОРІВ КВЕСТУ НА СТАНЦІЯХ

* **РОЗРОБИТИ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ.**

* **ПІДГОТОВКА ДО КВЕСТУ**

№ З/П	ПРАВИЛА КВЕСТУ
1	ВСІ УЧАСНИКИ КВЕСТУ ДІЛЯТЬСЯ НА КОМАНДИ (РОЇ), ОБИРАЄТЬСЯ КАПІТАН (РОЙОВИЙ)
2.	КОЖНА КОМАНДА ОТРИМУЄ МАРШРУТНИЙ ЛИСТ І ПРОХОДИТЬ СТАНЦІЇ ЗГІДНО МАРШРУТУ
3	КООРДИНАТОРИ НА СТАНЦІЯХ РОБЛЯТЬ ВІДМІТКУ ПРО ЧАС ВИКОНАННЯ ЗАВДАННЯ АБО КІЛЬКІСТЬ НАБРАНИХ БАЛІВ
4	КВЕСТЕРИ ПОВИННІ ДОТРИМУВАТИСЬ ПРАВИЛ ГРИ
5	ДЛЯ ПЕРЕМОГИ КОМАНДИ, ПОТРІБНО УСІМ ЇЇ ЧЛЕНАМ ПЕРШИМИ ПРОЙТИ УСІ “ЗУПИНКИ”, ПРАВИЛЬНО ВИКОНАТИ ЗАВДАННЯ І ЯКОМОГО ШВИДШЕ ДІСТАТИСЯ ФІНІШУ
6	ЗАВДАННЯ ВІД КООРДИНАТОРА КВЕСТУ КОМАНДА ОТРИМАЄ ЛИШЕ ТОДІ, КОЛИ УСІ ЇЇ ЧЛЕНИ БУДУТЬ ПРИСУТНІ НА ПУНКТІ, ТОМУ ВАРТО ДОПОМАГАТИ ІНШИМ
7	ЯКЩО КОМАНДА ВІДПОВІДАЄ НЕПРАВИЛЬНО, ТО Є МОЖЛИВІСТЬ “КУПИТИ” ПІДКАЗКУ, ВИКОНАВШИ ТВОРЧЕ ЗАВДАННЯ
8	ЗА КОЖНЕ ВИКОНАНЕ ЗАВДАННЯ КОМАНДИ ОТРИМУЮТЬ ВІД 5 ДО 10 БАЛІВ У ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ЇХ СКЛАДНОСТІ. КООРДИНАТОР ФІКСУЄ КОМАНДНИЙ ЗАЛІК
9	ПІСЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ СТАНЦІЙ КОМАНДА ПОВИННА ЗДАТИ МАРШРУТНИЙ ЛИСТ КООРДИНАТОРАМ ГРИ.

- * Д. І. Яворницький у своїй роботі «Історія запорозьких козаків пише: «Запорожець не знав ні «соб», ні «цабе», тому був здоровим, вільним від хвороб, умирав більше на війні, ніж дома...»
- * «Запорожець - вмів витримувати атаки, звик зносити спрагу і голод, спеку і мороз, він невтомний у нападах на ворога» - писав польський історик Симон Окольський
- * Турецький хроніст Мустафа Наїма, описуючи морську битву козаків на чайках з турецьким флотом, твердив: «Можна відверто сказати, що на всій землі не знайти людей сміливіших, які менше турбувалися своїм життям, менше боялися смерті»
- * Французький інженер Боплан писав про козаків: « На зріст гарні, проворні, сильні. З природи мають добре здоров'я. Від хвороби вмирають дуже рідко, хіба від старості».

* Цитати науковців, дослідників, краєзнавців, письменників про українських козаків

- * ПОСТІЙНО ВДОСКОНАЛЮЙСЯ
- * ПОСТІЙНО ТРЕНУЙСЯ
- * ПОСТІЙНО ЗАГАРТОВУЙ СВОЄ ТІЛО
- * Розвиток тіла - це захист чистоти душі
- * Не шукай бою - він сам знайде тебе
- * ПОСТІЙНО ВДОСКОНАЛЮЙ СВОЮ ДУШУ
- * Допомагай тим, хто потребує допомоги
- * Пам'ятай, що ти часточка природи - то ж шануй її
- * Люби мистецтво, красу
- * Сильна Душа - твоє Здоров'я, твоя Сила
- * ПОСТІЙНО ВИВЧАЙ І ШУКАЙ КОРІННЯ СВОГО РОДУ
- * Рід твій тримає тебе на Землі, допомагає в житті. Пізнай та шануй його

* Основні принципи ЗСЖ козаків

- *Честь і добре ім'я козака дорожчі за життя.
- *По тобі судять про все козацтво і народ твій.
- *Козаки всі рівні у правах. Пам'ятай: немає ні князя, ні раба, але всі раби Божії!
- *Будь працьовитий, не ледарюй.
- *Служити вірно своєму народу, а не керманичам.
- *Дотримуй слова. Слово козака багато важить.
- *Поважай старших, шануй старість.
- *Тримайся віри предків, живи за звичаями свого народу.
- *Гинь, а товариша виручай.
- *Бережи свою сім'ю. Служи їй прикладом.

* *Заповіді козаків*

Харчування.

Основними засадами харчування українців завжди були збалансованість, різноманітність, висока біологічна цінність, простота приготування.

Як приклад — харчування запорозьких козаків. На столі зазвичай були соломаха (густо зварене на воді житнє борошно), тетеря (не дуже густо зварене на квасі житнє борошно та пшоно), шерба (рідко зварене на риб'ячій юшці борошно). Круту тетерю їли з риб'ячою юшкою, жиром, молоком чи водою. Ласували козаки й м'ясом, зокрема дичиною, свининою та рибою. Не відмовлялись від вареників, сирників, гречаних галушок із часником.

Простота і різноманітність козацької їжі забезпечувала їм високу працездатність і міцне здоров'я.

Загартовування

Українці використовували цілющі властивості сонячних променів і прохолодної води для загартовування.

Козаки, зокрема, більшу частину року ходили в легкому одязі, без головних уборів, часто босими і з оголеним торсом. У теплу пору спали на свіжому і повітрі, прокидалися зі сходом сонця, вмивалися та купалися в річці. Більшість із них купалась у водоймах не лише влітку, а й восени та взимку.

Гра «Доповни прислів'я» (початок прислів'я)	І команда (закінчення прислів'я)
Здоров'я -	найдорожчий скарб
Здоров'я більше варто, ніж...	багатство
Вартість здоров'я знає лише той, Здоров'я за гроші...	хто його втратив не купиш
У здоровому тілі -	здоровий дух
Здоров'я маємо - не дбаємо, а згубивши -	плачемо
Турбота про здоров'я ...	кращі ліки
Бережи одяг, доки новий, а здоров'я -	доки молодий
Як немає сили, то й світ...	не милий
Було б здоров'я - все інше...	наживемо

* «Українське козацтво:
пазли здоров'я»

Гра «Доповни прислів'я» (початок прислів'я)	II команда (закінчення прислів'я)
Бережи одержу з нова,	а здоров'я змолоду
Здоров'я - усьому...	голова
Без здоров'я немає...	щастя
Хвороб безліч, а здоров'я...	одне
Бережіть здоров'я - його в кранніці...	не купиш
Хто горілку любить, той...	сам себе губить
Здоров'я в порядку - дякуй...	зарядці
Ніхто не потурбується за тебе краще, ніж...	ти сам
Здоров'ю ціни...	немає
Не бігаєш здоровим, побіжиш,...	коли захворієш

Вправа “Кашовар”

Назвати інгредієнти козацького куліша

Назвати їжу, якою харчувалися козаки:

саламаха (житнє борошно на воді), тетеря (на квасі пшоно),
щербa (борошно на риб'ячій юшці), мамалига(кукурудзяна каша з
бринзою), кав'яр (солена ікра),ЗАГРЕБИ (пшеничні коржі)

Поясніть значення слів: КОРЯК (дерев'яний черпак, за
допомогою якого козаки пили рідину); КАРНАВКА (кружка)

Гра «Корисне - шкідливе». Діти слухають перелік продуктів і
страв, плескають тільки на назви корисних продуктів. (Перелік:
каша, чіпси, омлет, жуйка, лимонад, ковбаса, риба, солодоці,
фрукти, смажене насіння і т.д.)

* **СТАНЦІЯ “Там, де смачно
пахне”**

- * Наукова назва цієї рослини «ясенець білий», а у народі її називають «неопалимою купиною». Яку ще відому народну назву має ця рослина?
- * а) едельвейс б) мальва в) червона рута
- * Яку рослину використовували козаки для знезараження води в джерелах?
- * а) подорожник б) калину в) лепеху, або татарське зілля
- * Яка рослина була для козаків кровоспинним засобом?
- * а) ромашка б) меліса в) деревій
- * 4. Щоб не стався у поході розлад шлунка, козаки курили трубку, набиту
- * а) полином б) тютюном в) материнкою
- * 5. З якого дерева найчастіше виготовляли козацькі човни - чайки?
- * а) липа б) сосна в) бук
- * 6. Завдяки якому українському козакові з'явилася кава по-віденськи, яка й дала початок європейській кавовій культурі?
- * а) Ю. Кульчицький б) І.Сірко в) П.Полуботок

* Станція «Рослини у житті козаків»

- * **Завдання:** нашими предками були козаки. Вони були витривалі, сильні, вольові, кмітливі. Вам потрібно теж показати ці риси характеру на ділі: уявіть, що вас приймають у козаки, вам потрібно 10 разів присісти, 5 разів віджатися, 25 разів перестрибнути через скакалку, 10 разів набити м'яч на ребрі долоні, на одній нозі порухатись п'ять метрів. І все це потрібно зробити за 2 хвилини. (Завдання виконується як естафета: один присідає, другий - віджимається і так далі).
- * **Вправа «Стрибки».** Бігову доріжку поділено на 3 частини: на першій діти стрибають на правій нозі; на другій - на лівій, на третій - на двох ногах.
- * **Вправа «Осідлай коня».** Перший учасник команди добігає до пункту, на якому лежить гімнастична палка, перекидає через неї одну ногу, ніби «осідлає коня», повертається до команди. До нього приєднується інший учасник, з яким разом «їдуть» до зазначеного пункту, оббігають його і знову повертаються до команди, щоб приєднався наступний учасник.
- * **Вправа. Руханка для команд «Здоров'я - Хвороба».** *Здоров'я - усі учасники виконують інтенсивні рухи. Хвороба - завмирають у тій позі, на якій було сказано слово хвороба. Танець «Елементи гопака» (представляють команди)*

* Станція «Козацькі забави»

Гра «Так чи не так» (можна гризти нігті, можна умиватися і чистити зуби, можна гризти моркву, можна їсти немите яблуко, можна мити руки, можна мити волосся, можна ходити в брудному одязі)

Гра «Знайди друзів здоров'я»

* Діти серед різних речей вибирають найважливіші для догляду за собою

Вправа «Вітамінка». На кожному столі стоїть кошик із назвою вітаміну А, В, С, Д і розміщені продукти (морква, яблуко, лимон, хліб і т.д.) Завдання: у кожен корзину покласти той продукт, що відповідає її назві.

* **Станція «Гігієнічна»**

Вправа «Козак і дорогі йому речі»

(намалювати все за 1 хв)

Вправа «ВІДШУКАЙТЕ ТА РОЗФАРБУЙТЕ»

- * КПВІНОКЯ
- * СТВЕРБАН
- * ВІКАЛИНА
- * ЕСОЛОВЕЙ
- * РУШНИКМЕ
- * ДУБАРВІНОК
- * АСЖИТОЯЛ

* **СТАНЦІЯ «МИСТЕЦЬКА»**

* Завдання: вибрати корисні звички, які сприяють збереженню здоров'я і роблять наше життя гарним і щасливим.

* Корисні звички (листочки). Посміхатися друзям, бути чемним і вихованим, займатися фізкультурою, бути чесним і відкритим, загартовування, ігри на свіжому повітрі, правильне харчування, мити руки перед вживанням їжі, оберігати природу, дбати про рідних, знати свої права та обов'язки, чистити зуби, здобувати освіту, вивчати правила дорожнього руху, не чіпати бездомних собак і кішок, не відкривати двері незнайомим.

* Шкідливі звички (листочки). Куріння, алкоголізм, вживання наркотиків, неповага до старших, битися з товаришами, гризти нігті, гратися з електроприладами, ходити по льоду, бути злим і роздратованим, гратися з сірниками, ходити по залізничним коліям, купатися у заборонених місцях, бути жадібним і заздрисним, перебігати дорогу під час руху авто

* Вправа "Віднови дерево"

(Листочки з правильними відповідями прикріплюються до дерева)

* Слава Україні! (Героям Слава!)
Українському козацтву слава!
(Слава! Слава! Слава!)

Козацькому роду нема переводу!
Козаком треба народитись!
Козаком треба стати!
Козаком треба бути!

**Експозиційна екскурсія «Пам'ять про Героїв,
захисників України житиме вічно»
(на основі логічно пов'язаних одна з одною експозицій:
«Славні українські козаки», репродукцій картин «Славетна Волинь»,
«Слава Героям!»)**

Популяризуються українські гетьмани, козаки, видатні особистості краю, Герої, захисники України.

Початок екскурсії на базі виставкової зони «Славні українські козаки, де розміщено портрети гетьманів, інформація про їхнє життя і діяльність.

Хай долі наших Ясновельможних гетьманів допоможуть нам – українцям переглянути сторінки нашої історії, осмислити її заради кращої долі нашої Батьківщини. Адже наші славні пращури-козаки – непереможні Силою та Духом, своїм прикладом допомагають нашому народу бути мужньому, незламному, героїчному.

Дмитро Байда-Вишневецький Іванович (р. н. невід. – 1564)

«Особисто знаний ворогами»

В особі гетьмана князя Дмитра Вишневецького Україна має визначного козацького вождя, засновника Січі, патріота, полководця, яким би пишалася будь-яка країна світу. **Саме його вважають першим козацьким гетьманом.** Дмитро Вишневецький, що походив з роду князів Гедиміновичів і який на початку 1550-х років заснував замок на острові Мала Хортиця, згуртував навколо нього козаків і цим поклав початок Запорозької Січі.

Малиновий прапор козацтва – це пам'ять козацтва про гетьмана Дмитра Вишневецького – срібний хрест, золоті півмісяць і зірка на малиновому полі, – під яким запорожці ходили разом з ним у перші походи проти степової орди, передався в майбутньому на знамена Запорозької вольниці.

Петро Конашевич-Сагайдачний (1577 (1578) – 1622)

«... слава цього козацького гетьмана може позмагатися з вічністю»

«Сагайдачний» – це прізвисько гетьмана, дане йому козаками (цю думку поділяв Д. Яворницький, Б. Барвінського) як вправному лучнику, а «Конашевич» – родове прізвище, яке носили шляхтичі з Підгір'я Конашевичі-Попелі. Він неодноразово обирався гетьманом Війська Запорозького, дотримувався новаторських стратегічних і тактичних настановлень. Запорозжці під його керівництвом здобули блискучу воєнну перемогу, здобули потужну турецьку фортецю та великий невільницький ринок у Криму – Кафу,

визволили багато християнських бранців. Його політика вирізнялася лояльністю до польського уряду, але політичні позиції та орієнтації не обмежувалися нею. Гетьман дбав по міжнародні інтереси, війська Запорізького, був послідовним противником церковної унії, твердо стояв на боці Православної церкви, рішуче відстоював конфесійні права українців.

Дорошенко Петро Дорофійович (1627–1698)

«... інших мушу шукати протекцій»

Правобережний гетьман (1666–1698), проголошений гетьманом «обох сторін Дніпра», проводив активну діяльність у напрямку утвердження української державності, втілював у життя започатковану гетьманом Б. Хмельницьким політику полівасалітетної підлеглості Українського гетьманату для здобуття більшого суверенітету для козацької держави. Серед інших представників політичної еліти України він виділявся великим патріотизмом, широким розумінням завдань і боротьби за об'єднання всієї території України, несахитною послідовністю й залізною волею в діях, спрямованих на досягнення мети, високорозвинутим почуттям власної гідності. Йому довелося пережити найбільший тріумф, повагу та визнання з боку народу, а також повний крах своїх політичних планів, пройти через приниження і капітуляцію, почесне ув'язнення та померти далеко від щиролюбимої Батьківщини.

Виговський Іван Остапович (р. н. невід. – 26.03.1664)

«...свій край шаблею здобув із ярма визволив»

Сподвижник Богдана Хмельницького, який володів гетьманською булавою лише два роки (1657–1659), але зумів утвердити державний суверенітет України.

Пилип Степанович Орлик (1672–1742)

«... природа моя, з прадідів моїх не дозволяє мені бути зрадником, і зобов'язує мене бути вірним моєму добродійнику»

Гетьман України в еміграції (1710–1742), більше тридцяти років свого життя присвятив справі боротьби за Українську державу. Сподвижник гетьмана І. Мазепи, був продовжувачем його справи – боротьби за державний суверенітет Гетьманщини.

Автор «Пактів і Конституції прав і вольностей Запорізького війська» – пам'ятки політико-правової думки, в якій вперше у європейській традиції закріплено принцип поділу гілок влади.

Давня історія родини Орликів відома нам з т. довідки, укладеної сином гетьмана, генералом французької армії Григором Орликом 1747 року.

Іван Степанович Мазепа (1639 (1640) – 1709)

«... ця нещасна історична постать мимоволі викликає до себе історичне спочуття»

Після Руїни серед народу побутувала приказка «Від Богдана до Івана (Мазепи) не було гетьмана». Гетьман України Іван Мазепа (1687–1709) народився в с. Мазепинці (на Київщині), був високо інтелектуальною особою, отримав освіту в Києво-Могилянській колегії, вивчав артилерійську та інженерну справи, володів кількома іноземними мовами, мав інтерес до ренесансового бачення правителя та держави, цікавився образотворчим та ужитковим мистецтвом, музикою, віршами, архітектурою, книгами на рівні бібліофілства. Розвиток освіти бачив як один із магістральних курсів у своїй політиці; зокрема підніс значення Київської академії, сприяв заснуванню Чернігівського колегіуму, добирав керівників освітнього процесу, дбав про науки та вчених. Активно сприяв національному книгодрукуванню, дбав про будівництво храмів та їх мистецьке та обрядове наповнення. За 20 років збудував і реставрував церков і соборів більше ніж це було зроблено в Україні за всі століття панування Російської імперії. Величні споруди мають спільний стиль названий «Мазепиним бароко». Володіючи сильною персональною владою, застосовував колективні форми правління, зокрема Генеральну раду. Через універсали намагався вирівняти відносини між станами, постаючи проти зловживань козацької старшини щодо міщан, монастирів, біднішого козацтва.

Іван Сірко (1610–1680)

Народився на Поділлі із зубами. Його батько заявив, що Іван «зубами гризтиме ворогів». Після Переяславської ради Сірко відмовився присягати московському цареві. Сіркові надзвичайно таланило в битвах, відомі 55 його перемог. Польські джерела дають відомості про поразки його загонів.

Під час Антимосковського повстання 1667–1668 рр. загін Сірка оволодів більшою частиною Слобожанщини, розгромив під Охтиркою й Полтавою московські війська. Одного разу московський цар запросив Сірка до Курська під гарантії безпеки на зустріч, але московити його схопили і вислали до Сибіру. Проте, шукаючи захисту від турецької загрози, польській король домігся в московського царя, щоб той звільнив Сірка із заслання.

Сіркові належать слова: «Хто сяде поруч, той брат, а хто вище – той проклят». За словами кошового, він воював «великою любов'ю і гострою шаблею».

1709 р. московські війська, розлючені опором запорожців, стали нищити козацькі могили на Січі. Було сплюндровано й могилу Сірка, яку відновили через 25 років, після повернення запорожців з Олешківської Січі.

Іван Підкова

Козацький кошовий отаман, молдовський господар (1577–1578). Іван Підкова мав вірменське походження. За переказами, немовлям був врятований від татар, вихований козаками. Мав рідкісну фізичну силу і надзвичайний зріст, запросто ламав руками підкови (за це запорожці прозвали його «Підковою»), міг зупинити віз, запряжений 6 кіньми, ухопивши його за заднє колесо, та був здатен волячим рогом пробити дубові ворота. Його зріст був 2 м 29 см.

На Запоріжжі Іван Підкова з'явився у 1556 році, привівши з собою цілий козацький полк. Брав участь у морських походах під проводом Самійла Кішки. Пізніше водив козацькі флотилії самостійно і спалював передмістя татарських приморських поселень. Очолювані ним козацькі загони завдали поразок татарам під Очаковом, Кафою, Гьозловом.

На початку листопада 1577 року Іван Підкова як брат молдавського господаря Івана (Івоні) Воде Лютого за підтримки козацького загону на чолі з гетьманом Яковом Шахом почав боротьбу проти ставленика Османської імперії, молдовського господаря Петра VI Кульгавого. Козацьке військо розгромило загони Петра Мірчича, 30 листопада 1577 року визволило Ясси. Підкова був проголошений молдовським господарем.

1578 року війська Османської імперії ввійшли до Молдовського князівства. Івана Підкову за присутності великої кількості народу й османських послів стратили у Львові 16 червня 1578 року за рішенням короля Стефана Баторія на Ринковій площі.

Богдан-Зиновій Михайлович Хмельницький (1597–1657)

«...його слава та ім'я лунають по світу»

Богдан Хмельницький був великим сином свого народу, зумів дати всім українцям віру в свою державу і силу боротися за неї до переможного кінця. Донині пам'ять про Богдана Хмельницького гріє серця справжніх патріотів. Біографія полководця дуже суперечлива через різне тлумачення його дій істориками різних країн, які щось забували занести в літопис, а щось звичайно вигадували.

За роки трьох шлюбів у Хмельницького народилося вісім дітей: чотири хлопчики і чотири дівчинки. У більшості з них трагічна доля.

Свій перший шлюбний союз Богдан Хмельницький уклав з Ганною Сомко в 1623 році. Після її смерті він одружився на Олені Чаплинській, яка згодом стала приводом для початку активної діяльності полководця і виступу проти Речі Посполитої. Третьою дружиною, яка перебувала з ним до самої смерті, стала Ганна Золотаренко.

Вступивши в козацьке військо в 1621 році, Богдан Хмельницький втрачає батька в польсько-турецькій війні внаслідок битви під Цецорою, а сам потрапляє в полон на два роки до Константинополю. Перебуваючи у турецькому полоні – знаходився біля командувача османського флоту, у якості

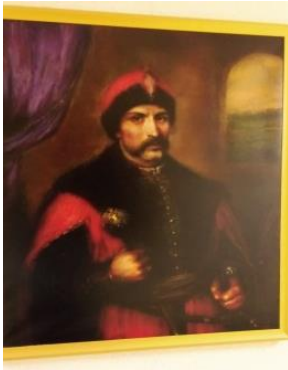
перекладача. Повернувшись у Запорізьку Січ після викупу, він бере участь у морських набігах на турецькі міста. Особливий успіх мав похід на землі Константинополя, що приніс багату здобич. Після повернення з заморського походу, Богдан Хмельницький осідає на хуторі Суботів та займається осілим життям. Але воно тривало не довго.

На Січі, Богдан Хмельницький був призначений полководцем війська. Звання гетьмана йому було присвоєно пізніше. 22 квітня 1648 року почався виступ полководця проти Польщі. З цього моменту фактично й бере початок національно-визвольна війна.

Після інформування про гетьманів, потрібно продовжити рух учасників екскурсії до виставкової зони «Славетна Волинь» в інституті, презентацію репродукції картин можна переглянути на сайті ВІППО (структура, відділ освітньої та інноваційної діяльності, музей, колекція картин проєкту «Славетна Волинь», за посиланням: <https://vippo.org.ua/files/silskashkola/-1678875735603224.pdf>). Репродукція певних картин представляє бойові дії козаків щодо захисту нашого краю, їхні перемоги, портрети гетьманів, видатних особистостей краю, які боролися за незалежність та хороше майбутнє українців. Потрібно презентувати такі картини: художника Володимира Жупанюка «Берестечківська битва 28.06. – 10.07. 1651 року», під час огляду якої потрібно поставити історичні питання про розподіл на картині певних фрагментів подій, об'єктів. Якщо відвідувачі не все зможуть озвучити правильно, то потрібно екскурсоводу проінформувати чітко зображення окремих подій на картині, учасників бойових дій, тринадцяти полковників, які брали участь у Берестечківській битві, розповісти про зраду союзника – кримсько-татарської орди, кількість тисяч загиблих козаків.

Обов'язково потрібно наголосити на тому, що місця, де відбувалися героїчні події, стали священними, а військова невдача не зламала і не вгамувала нескорений дух українців, адже польська сторона так і не змогла скористатися в повній мірі перемогою, бо козаки знову вийшли на двобій з польським військом цього ж року під Білою Церквою на Київщині та примусили підписати мирну угоду.

Далі потрібно рухатись до зображення репродукції картини Звягінцевої Олени «Гетьман Богдан Ружинський». Тут є дуже актуальною розповідь про часи гетьмана Богдана Ружинського, які український народ називає «золотими», тому що це є велика **популяризація вагомій перемоги українців** над ордою кримських татар, які в 1575 році на Волині взяли в полон понад 55 тисяч людей, захопили дуже багато коней, худоби, овець. Важливо чітко провести бесіду про ці історичні події, перемоги гетьмана, здійснення нападів на турецькі землі, козацькі походи аж до Стамбула, що змусили татар звільнити всіх християн з неволі із величезними трофеями, а також продовжити розмову про прикордонну службу, про те, що король Стефан Баторій визнав козацьку силу запорозького війська як міцного щита і для кордонів Польщі.

Важливо екскурсоводу також розповісти про зображення картини Ксенії Дацюк «Данило Братковський», розповісти про його видатну особистість, вагомий творчий спадок (збірка «Світ, по частинах розглянутий», що як гостра сатира викриває принижене становище православних українців у Речі Посполитій, перекладено вперше книгу у Луцьку з паралельним перекладом на українську у 2004 році). Потрібно розкрити його зусилля щодо об'єднання усіх українських сил у боротьбі проти поневолювачів, співпрацю з гетьманом Іваном Мазепою, участь у повстанні під проводом Семена Палія. Екскурсовод може запропонувати під час дозвілля освітянам відвідати екскурсію у м. Луцьку, щоб більше дізнатися про видатних особистостей краю, подивитись на історичні пам'ятки, зокрема вони змогли б більше дізнатись як жорстоко був покараний Данило Братковський (зарубаний катом) за вироком польського суду 15 листопада 1702 року на майдані Ринок м. Луцька, за повстання під проводом Семена Палія. Побачити Хрестовоздвиженську церкву ПЦУ, де похований Данило Братковський; дізнатись, що його було 27 червня 2013 року з нагоди 1025-ліття Хрещення Київської Русі Помісним Собором УПЦ Київського Патріархату канонізовано і причислено до лику святих у лику Страстотерпець та розповісти, що щороку

громадськість міста Луцька вшановує пам'ять мужнього патріота та усіх захисників нашої України.

Наша пам'ять про славне минуле українського війська повинна завжди підкріплюватися добрими та корисними справами. Ми, як і козаки, маємо залишити в житті по собі добрий слід.

Заохотити та мотивувати учасників екскурсії до подальшого дослідження щодо даної тематики можна наступним чином: запропонувати відвідати бібліотеку Волинського ІІПО, що знаходиться поряд з виставковою зоною, щоб мали можливість ознайомитись з книгами про козаків з питань збереження і розвитку козацький традицій.

Також потрібно дати посилання на сайті ВІІПО, структура, конференції, де розміщені видання про козацтво (*Волинь – край козацький. Традиції козацької педагогіки в освітній діяльності сучасної школи : наук. зб. матеріалів VI Всеукр. історико-краєзнавчої наук.-практ. конф., присвяченої 100-річчю від дня народження Григорія Гуртового (1924–2012), історика, педагога, журналіста, краєзнавця, музейного працівника (24 жовтня 2024 року, м. Луцьк) / упоряд. : П. С. Олешко, А. М. Сілюк. Луцьк : Волинський ІІПО, 2025. 300 с. URL: <https://vippo.org.ua/files/conference/---2025-1745930194389259>; Волинь – край козацький. Педагогічне краєзнавство: стратегічні орієнтири сучасного освітнього процесу : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. (12 жовтня 2021 р., м. Луцьк) / упоряд. А. В. Хитрик. Луцьк : Волинський ІІПО, 2021. 148 с. URL: <https://vippo.org.ua/files/conference/-v-----163834877281310.pdf>).*

Далі у виставковій зоні слід висвітлити репродукцію картини Звягінцевої Олени «Комбатанти Волинського краю» та якісно провести ознайомлення з їхньою біографією, життям, діяльністю щодо захисту рідного краю.

У наш час військового стану дуже важливим є **оприлюднення експозиційних стендів: «Слава Героям!»** (про 16 педагогів – учасників, загиблих (померлих) ветеранів АТО, ООС, російсько-української війни з 2014 року), **«Волонтерська діяльність ВІППО»**, що заохочують слухачів курсів до якісного національно-патріотичного виховання учнівської молоді, проведення волонтерської діяльності, допомоги та підтримки українських військових, вшанування пам'яті загиблих воїнів. Потрібно презентувати документи та матеріали про участь педагогів краю у АТО, ООС під час російсько-українській війни, а також про волонтерську діяльність.

Ознайомлення освітян, учнів, студентів з експонуванням меморіального виставкового проєкту **«Пам'ять про Героїв житиме вічно!»** художниці Торчинського історичного музею Ніни Фесенко є дуже важливим в музейному просторі ВІППО, під час підвищення кваліфікації педагогів. Тому що представлення напрацювань Ніни Фесенко надає можливість педагогам, особистостям краю побачити та усвідомити сучасні практики меморіалізації

та вшанування пам'яті полеглих у війні громадян Торчинської громади, що є стійким і правильним застосуванням в оформленні художніх портретів Героїв, захисників України. Кожна творча робота представляє живописний образ загиблого Героя. Через символічні знаки і малюнки авторка розкриває життєвий шлях, сімейний стан, уподобання та захоплення, здійснений подвиг, нагороди, відзнаки, вшанування пам'яті. Кожна робота доповнена інформаційною сторінкою, що розкриває біографію, короткі спогади родини, односельчан, побратимів.

Ця серія картин – знак вдячності Ніни Анатоліївни Фесенко захисникам, які віддали своє життя за наше майбутнє. Сердечний, душевний стан відвідувачів цієї виставкової зони підтверджує велику повагу до художниці за формування в такому новому форматі художніх фото наших захисників України, що спонукає особистість вшановувати пам'ять наших Героїв, займатись волонтерством і відчувати, що вони завжди будуть поряд з нами, в нашій пам'яті і спонукатимуть кожного з нас бути гідними, стійкими, мужніми українцями. Також важливо експурсоводу популяризувати видатних особистостей Волинського краю, портрети яких відображено на репродукціях картин, які в різні історичні періоди зробили вагомий внесок в його становлення та розвиток, завдяки своїй працездатності, інтелекту, терпінню та мужності.

Музейний простір ВІППО використовується для навчання педагогів та керівників шкільних музеїв вимогам до оформлення й монтажу експозицій і тематичних стендів. Практично демонструються принципи: раціонального використання простору, правильного розміщення провідних текстів, картин,

плакатів, а також ефективного оформлення оригінальних фотографій, документів і пам'яток.

Екскурсії стимулюють відвідувачів до використання музейних фондів у власних заходах та генерації нових ідей щодо інтеграції краєзнавчого матеріалу в освітній процес. Вони мотивують до науково-дослідної діяльності та розширюють педагогічний інструментарій, надаючи освітянам гнучкість у виборі засобів, форм і темпу викладання навчального матеріалу; здійснення національно-патріотичного виховання учнівської молоді, формування здорового способу життя, мужності, стійкості та гідності особистості на основі українських козаків, патріотів нашого народу, Героїв, захисників України.

Список використаних та рекомендованих джерел

1. Бабарицька В. К., Короткова А. Я., Малиновська О. Ю. Екскурсознавство і музеєзнавство : навч. посібн. Київ : Альтерпрес, 2007. 464 с.
2. Використання музейно-освітнього простору Волинського ІППО у підвищенні професійного розвитку педагогів : метод. рек. / уклад. В. В. Камінська. Луцьк : Волинський ІППО, 2023. 80 с.
3. Гуртовий Г. О. Волинь-край козацький : історико-краєзнавчі нариси. Луцьк : Надстиря, 2009. 388 с.
4. Довгий С. В. Музейна педагогіка в науковій освіті : монографія. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2020. 276 с.
5. Історія українського козацтва : нариси: у 2 т. / редкол.: В. А. Смолій (відп. ред.) та ін. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. Т. I. 800 с.
6. Каляндрук Т. Б. Загадки козацьких характерників : монографія. Львів : ЛА «Піраміда», 2003. 288 с.
7. Караманов О. В. Музей – школа – університет: особливості педагогічної взаємодії в сучасному «суспільстві знань». *Освіта та педагогічна наука*. 2013. № 4 (159). С. 44.
8. Крамар Ю. В. Західна Волинь 1921–1939 рр.: національно-культурне та релігійне життя. Луцьк, 2015.
9. Майбутнє шкільних музеїв: розвиток і трансформація в умовах сучасних викликів : матеріали Всеукр. круглого столу (31 жовтня 2023 року, м. Луцьк) / упоряд. П. С. Олешко, О. Й. Дем'янюк, А. М. Силук. Луцьк : Волинський ІППО, 2024. 232 с.
10. Минуле і сучасне Волині та Полісся: Волинь-край козацький : матеріали 1-ї, 2-ї наук.-практ. конф. з питань збереження і дальшого розвитку козацької традиції (23–24.06.2007 – 22.10.2010 рр. на базі Музею історії сільського господарства Волині – скансену) : наук. зб. Луцьк : Надстиря, 2010. 120 с.
11. Олешко П. С. Популяризація козацьких традицій та християнське і патріотичне виховання молоді. Історія та сучасність. Православ'я на Волині : матеріали V наук.-практ. конф., 11 листопада 2014 р., м. Луцьк / за ред. О. Федчука. Луцьк, 2014. С. 179–181.
12. Павловська Т. С. Організація екскурсійних послуг : навч.-метод. комплекс. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 192 с. С. 126–130.
13. Рудь О. Медіаграмотність в умовах війни : навч.-метод. комплекс. Луцьк : ВІППО, 2022. 64 с.
14. Рубльова Н. О. Формування цифрової компетентності педагогів: від теорії до практики : метод. рек. Луцьк : ВІППО, 2022. 80 с.

15. Нездоймінов С. Г. Організація екскурсійних послуг : навч.-метод. посіб. Одеса : Астропринт, 2011. 2016 с.
16. Рутинський М. Й. Музеєзнавство : навч. посіб. Київ : Знання, 2008.
17. Чагайда І. М., Грибакова С. В. Екскурсознавство : навч. посіб. Київ : «Кондор», 2004. 204 с.
18. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків. Львів : Світ, 1990. 289 с.

Електронні ресурси

1. Кащенко А. Оповідання про Славне Військо Запорозьке Низове. URL: <http://kaschenko.us.org.ua/>
2. Козацький квест «Пропала булава». URL: http://libkor.com.ua/php/fulltext_files/Kozacskiy%20kvest.pdf
3. Концепція «Нова українська школа». (2016). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
4. Крутієнко С.А. Роль вебквест технологій у розвитку творчої особистості вчителів і учнів. URL: http://krutienko.ucoz.ua/2013-2014/rol_veb-kvest_tekhnoloigj.pdf
5. Музейна педагогіка в науковій освіті : зб. тез доповідей учасників Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 25 листопада 2021 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2021. Ч. 2. 332 с. URL: <https://doi.org/10.32405/978-617-7945-31-3-2-328>
6. Педагогічні роздуми. 2025–2026. № 68–69.
7. URL: <https://drive.google.com/file/d/1XOQ9b83DxXxpAWM1lTH6roYEs2yHhiHd/view>
8. Положення про музеї при закладах дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної) освіти, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України від 22 жовтня 2014 року № 1195. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1415-14#n16>
9. Педагогічні можливості музеїв у забезпеченні освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти / Проблеми сучасного підручника: навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного часу : зб. тез доповідей учасників міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 14–15 вересня 2022 року, м. Київ / [ред. кол.; голов. ред. О. М. Топузов]. Київ : Педагогічна думка, 2022. С. 335–388. URL: <https://doi.org/10.32405/978-966-644-616-2-2022-390>
10. Портал «Музейний простір України». URL: <http://www.prostir.museum/>
11. Спас П. М. Запорозьких козаків система цінностей. *Енциклопедія історії України*. Т. 3: Е-Й / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Вид-во «Наукова думка», 2005. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Zaporozkykh_kozakiv_systema_cinnostey

Навчально-методичне видання

**Використання інтерактивних екскурсій (квест-екскурсій)
на базі музейного простору ВІППО**

Методична розробка

Укладач

В. В. Камінська

Технічний редактор

Л. І. Гаєрилюк

Формат 60 x 84. Ум. друк. арк. 3

Тираж 50 пр.

Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти
(43006, вул. Винниченка, 31)

